

Proloog

Wieger is precies twee jaar dood op de avond dat ik koorrepetitie heb.

Bij ons laatste concert, een paar maanden geleden, hebben we een requiem gezongen van Gilkyson. Het is een eenvoudig stuk, geschreven voor de mensen die in de golf van de Aziatische tsunami van 2004 zijn weggeveegd van wat ooit vaste grond onder hun voeten was. Ik vind het een prachtig lied en fijn om het te zingen. Alt, tweede stem, een comfortabele plek. Ik ben kortademig en schep luchtjes waar dat niet de bedoeling is, maar in een koor is het goed schuilen.

'Have mercy on us all.'

Ik typ een berichtje in de koor-appgroep. Dat ik het fijn zou vinden als we het lied vanavond nog een keer zingen tijdens de repetitie. Voor Wieger. Voor mijn man die twee jaar geleden is doodgegaan. Zo zeg ik het. Mijn man. Twee jaar geleden doodgegaan. Ik stuur zelfs een foto mee, dezelfde foto als op zijn graf. Die ik daar niet heb neergezet, maar die er al twee jaar staat. Wieger, inmiddels uitgebleekt door zon en regen, een langzaam oplossend spook. Liefst haal ik de foto weg of vernieuw ik hem, maar ik weet niet of dat mag. Of preciezer, dat weet ik wel: het is niet aan mij.

Als ik in de repetitieruimte aankom, ben ik nerveus. Ik heb het gevoel ieder moment ontmaskerd te kunnen worden door vragen waarop ik geen antwoord heb. Of een antwoord dat nog meer vragen zal ontlokken. Ziet iemand dat ik mij als weduwe

vermom, dat ik een rol aanneem die al is vergeven? Maar niemand zegt iets. Een welwillend knikje van deze of gene, maar geen wantrouwen, geen vragen. Hier ben ik eenvoudigweg een vrouw in de rouw, geen kwaad woord over te zeggen. Eén van de sopranen kent de situatie, ze weet wie Wieger was. En wie de werkelijke weduwe is. Zij overziet de hele driehoek die we vormden. Maar ze zal daar niets over zeggen hier, daar ben ik zeker van.

Die avond is er een speciaal moment voor het requiem uitgetrokken. Voorafgaand vertel ik kort iets over Wieger, dat hij acteur was en muzikant, dat hij een klein theater had. Dat ik van hem gehouden heb, en hij van mij. Geen verdere uitleg, geen plaatsbepaling. Ik doe mij voor als een doodgewone weduwe, zo eentje die iedereen begrijpt.

'Hear our mournful plea.'

Allemaal lijken ze extra hun best te doen. Voor hem. En voor mij, denk ik. Ik weet me niet goed raad als de laatste toon geklonken heeft, schutter dankbetuigingen en vlucht de gang op. Tranen. De lieve blikken, ze zijn welgemeend en ze zijn allemaal voor mij. Omdat mijn man dood is, vader van mijn zoon Jonas, omdat dat verschrikkelijk is. Niemand zet er vraagtekens bij. Een sopraan komt achter me aan, omhelst me. Ook met tranen in de ogen. Tranen voor weer een ander, denk ik, als ik haar aankijk, er wordt wat afgestorven in het leven. Maar vanavond, voor even, is dit mijn verhaal: het verhaal van de vrouw die haar man verloor. En hoewel dat een leugen is, vind ik het waarachtiger dan de werkelijkheid zoals die is.

'Mother Mary calm our fears, have mercy.'

Ik ben niet graag de gewonde partij. Zo open en bloot geeft het willekeurige omstanders intieme informatie over mijn zwakke plekken die ik helemaal niet kwijt wil, dus zal ik er meestal alles

aan doen om mijn kwetsbaarheid te verhullen. Met mij is niets aan de hand.

Maar nu ik slachtoffer ben geworden van de dood, is het onontkoombaar dat iedereen mij mijn wonden zal zien likken. Merkw aardiger nog, nu wil ik júst dat mijn verlies gezien wordt. De wond gaapt en ik toon hem met een vreemd genoegen. Zie je dat? Dat ik de beroofde ben, met dat gat dat de dood geslagen heeft? Er is al zo lang gezweven, ik ben al zo lang verborgen. Nu de dood het mes in mijn leven heeft gezet, nu er niets meer te verliezen is, toon ik mijn pijn met graagte. Hier, kijk maar, dit ben ik, met die leegte in dat hart. Ik ben er, ik besta, ik kruip mijn schaduw uit. Ik ben er al de hele tijd en ik heb hem verloren. Ik ook.

Licht uit, spot aan.

Het is wat het is
Zegt de liefde

Erich Fried, vertaling Remco Campert

Er bestaat een woord voor mij: schaduwweduwe. Mooi woord, kille plek. Om het graf de collega's, de vrienden, de kinderen, en de echtgenote. Ik sta er ook, naast de familie. Vlak bij elkaar, maar lichtjaren van elkaar verwijderd. De echtgenote, nog maar net weduwe, en ik kijken naar hetzelfde: het lichaam van de man die ons het liefste is verscholen onder een doek, het lichaam dat wij beter kennen dan alle andere aanwezigen, dat jarenlang door ons beiden gestreeld en geliefkoosd is. Ik weet dat, maar zij niet. Ik druk mij met mijn rug zo hard mogelijk tegen de stam van een boom, Jonas stevig tegen me aan, ik houd hem voor mij als een schild. Jij mag vooraan, net als de andere kinderen. Jij doet niet onder voor hen. De zon schijnt, maar ik kan niet stoppen met klappertanden.

Waar ik ben, roept Jonas. Hij is dertien jaar oud, zijn vader is net een paar weken dood. Ik word met argusogen gevolgd in alles wat ik doe, waar ik ben, met wie en hoe laat weer terug.

‘Op zolder.’

‘Waarom?’

‘Ik zoek een boek.’

Ergens in de dertien dozen met boeken die sinds onze verhuizing op zolder staan, moet *Mijn beter ik* van columniste en schrijfster Renate Rubinstein zitten. Ik las het voor het eerst in mijn tweede studiejaar. Ze doet daarin verslag van de geheime liefde die ze jarenlang deelt met Simon Carmiggelt, de schrijver die de meest getrouwde man van Nederland werd genoemd. Simon is dood als het boek uitkomt, zijn vrouw eveneens. En Renate zelf trouwens ook.

‘Mijn behoefte om over hem te praten is overweldigend. Tien jaar lang heb ik over hem gezwegen want onze verhouding was clandestien en ik zou Simon met praten hebben kunnen schaden of verliezen. Maar ik heb hem nu verloren en kennelijk eis ik postuum mijn rechten op.’

Het wordt een rel, het boek wordt besproken als toonbeeld van haar geldingsdrang. Boze reacties, want ze bezoedelt ons aller Carmiggelt, ze trekt te grote schoenen aan. Eist een plek op die haar niet toe komt, aldus haar critici. Zij eigent zich de man toe. Maar is die kritiek terecht? Waarom zou Rubinstein daar het recht níét toe hebben, of minder recht dan zijn wettige echtgenote? Voor zover je je iemand al kunt toe-eigenen, is dat evenzeer haar recht als dat van zijn vrouw. Omdat hij zich ook aan háár gaf, omdat ook zij nam wat haar werd aangeboden, zijn liefde, zijn lijf en zijn seks.

Ik kan me herinneren dat ik het boek mooi vond. Liefdevol. Hij en zij in die verborgen verhouding. Hij iedere dinsdag wachtend op een bankje voor haar huis, tot zij hem binnenlaat. De honderden kaartjes die hij haar schrijft. Toegegeven, ik heb bij het lezen nauwelijks aan zijn vrouw gedacht, de bedrogene, maar alleen aan die twee en hun geheime liefde. Daarbij knapte Carmiggelt er in mijn ogen nogal van op dat hij meer bleek te zijn dan de goedzakkerige opa waarvoor hij werd versleten.

Mag een minnares alsnog haar mond opendoen? Waarom eigenlijk niet? Omdat zij al die tijd zweeg? Omdat h́ij al die tijd zweeg? Wil ze kwetsen of shockeren? Wil ze zich laten gelden, zoals Renate verweten wordt? Wellicht dat laatste. Maar ze wil vooral gezien worden. Ze wil schaduwweduwe áf, ze wil het licht in.

Journaliste Charlotte Remarque schreef dertig jaar na het uitkomen van *Mijn beter ik* een stuk in *De Groene Amsterdammer* over Rubinstein en Carmiggelt. Over de liefde die gezien moet worden, die erkenning nodig heeft. Ook, of misschien juist, als het voorbij is.

‘Zagen jullie hoe mooi het was? En dat het echt was, dat hij van mij hield? Soms denk ik, als twee mensen op een onbewoond eiland terechtkwamen, dat ze er niet eens aan zouden beginnen met elkaar. Dat ze bij gebrek aan publiek zouden denken: laat maar.’

Wij waren bijna twintig jaar samen zonder publiek, ik was gelukkig op ons onbewoonde eiland. Hij en ik, met later onze zoon. Maar nu hij dood is, nu mijn verdriet net zo groot is als het hare maar niet gezien mag worden, wil ik van het eiland af, dat zonder hem ineens wel erg verlaten is. Wil ik terug naar die bewoonde wereld, de beschaving in. Blijkbaar, ja, en tot mijn eigen verbazing. Want die schaduw, die mij als geliefde prima beviel, kan ik als weduwe niet verdragen.

Ik stuur een mail naar de uitgeverij waar ik werk. Dat hij dood is, dat we bijna twintig jaar samen waren, dat ik genoot van onze avonturen, zijn muziek en zijn eigenzinnigheid. Dat ik dus eigenlijk geluk gehad heb, want twintig jaar is lang. Dat Jonas en ik uit het veld geslagen zijn. Ik stapel cliché op cliché.

Over háár zeg ik niets, voor de meeste van mijn collega's bestaat zij niet.

Ik mail mijzelf tot weduwe. De bijna twee decennia die we samen waren, noem ik alsof de tijd me alsnog rechten verleent. Ik laat weten dat hij op 17 april is doodgegaan en druk op verzenden.

Als ik de mail voor mezelf nog eens doorlees, zie ik die datum. April? Het is maart! Ik heb zijn dood met mijn typfout een maand de toekomst in gekatapulteerd. Ik heb ons eigenhandig een maand respijt gegeven. Het is maart, nog geen april, we hebben nog even.

Later wijst mijn collega mij op de term 'magisch denken', een fenomeen dat Joan Didion beschrijft in haar veelgeprezen boek *Het jaar van magisch denken*, over de rouw die ze beleefde na de dood van haar man. Over hoe ze hem met haar verrichtingen aan het leven probeerde te blijven binden. Ik heb het boek dan nog niet gelezen, maar heb met hetzelfde gemak Wiegers dood met magische krachten de toekomst in gemaild.

Dan stuur ik een correctie: dat hij op 17 maart 2020 is doodgegaan.

Terug bij af.

Het is 20 april 1994 als ik hem voor het eerst zie, nog niet eens in levende lijve. Ik weet dat zo precies, omdat ik het kan nazoeken in het archief van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. Ik ben nog net geen vijftwintig en woon op kamers in een studentenhuus in Utrecht. Op mijn balkon legt een duif voortdurend eieren en ze brengt er een hele batterij aan jongen groot; het ziet er grauw van de duivenschijs. Voor die balkondeuren kijk ik naar de televisie. Een documentaire over mannenvriendschap, Lolapaloeza *Waiting for a friend*. Twee vrienden, een lange en een korte, hebben een theatergroep en spelen een stuk naar het werk van Nescio, die op dat moment mijn lievelingsschrijver is. In de documentaire staan de twee in een dijkhuisje aan de Lek, waar ze, in jongere jaren, samen gewoond hebben. De korte heeft een hoed op zijn hoofd, hij is de mooiste man die ik ooit gezien heb, hij is acteur en muzikant. Hij zingt, soms fluisterend, soms hard, stem als een klok. Hij is kortom alles wat mijn dweepzieke meisjesideaal behelst.

Ik bel mijn beste vriendin Aster. Daarvoor moet ik naar boven, want mobiele telefoons kennen ze dan alleen nog in *Miami Vice*. In ons studentenhuus is één vaste telefoon met een tikker waarop je de verbelde minuten kunt aflezen, die moeten worden opgeschreven in een beduimd schriftje om later te worden verrekend.

Ik zeg haar de televisie aan te zetten. ‘Dat is-ie! Mijn ideale man! Wieger heet hij.’

Ik zou zelf twijfelen aan dit verhaal als zij het zich niet exact zo herinnerde. We lachen wat om mijn zoveelste liefde voor

een onbereikbare man, ik heb al veel en vaak van een afstand bewonderd. Een bevestiging voor een leraar op de middelbare school, de jongen die vier klassen hoger zit, de studiegenoot die mij niet ziet staan, de jongen met de vaste verkering. Allemaal onbereikbaar voor mij en ditmaal ook nog eens een man die ik helemaal niet ken. Iemand van verre op een voetstuk hijsen, ik ben er een ster in.

Een paar maanden later kom ik zijn foto tegen in de *Uitkrant*. Ik herken hem direct. Zijn theatergroep speelt een stuk in Amsterdam op straat, de Noordermarkt, en ik weet Aster ervan te overtuigen mee te gaan. Het stuk is vermakelijk, de muziek aanstekelijk, maar ik heb toch vooral oog voor hem. Na afloop blijven we zitten drinken op de stoep. Hij aait de arm van de actrice. Ze lachen naar elkaar.

‘Denk je dat zij samen zijn?’ vraag ik Aster.

‘Ja,’ zegt ze. Ik weet dat ze gelijk heeft.

In de trein terug naar Utrecht denk ik daaraan.

Ik studeer theater- film- en televisiewetenschap, mijn specialisatie is televisie en ik moet een stage zoeken. Zonder enige ervaring in 1995 aan een stage komen, blijkt niet gemakkelijk. Er doen zich twee researchklussen voor: stad en land afreizen om onderzoek te doen voor televisiedocumentaires. Normaal gezien iets waarvan ik zou smullen, maar omdat er veel gereisd zal moeten worden, zie ik er zonder pardon vanaf.

Ik heb in die tijd een fobie, durf niet in mijn eentje met het openbaar vervoer. De huisarts heeft het woord ‘angststoornis’ hardop uitgesproken, stempel erop en succes ermee. Met zijn tweeën in een trein of bus gaat nog net, met enige moeite, maar in mijn eentje hap ik al snel naar adem.

Ik durf nog veel meer niet. De angst knaagt voortvarend gaten in mijn leven. Eerst kleintjes, maar gestaag groeiend. Hoe harder ik hem wegdruk, hoe opdringeriger hij zich laat gelden. Mijn